

U prvoj je knjizi M. B., opisom tih događaja u kojima je sudjelovao, dao koristan i vrijedan prilog potpunijem poznavanju sloma ne samo okupacionih i kvislinških snaga s područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine, tj. NDH, nego i čitave Jugoslavije. U drugoj knjizi, koja je zapravo drugo, prošireno izdanje prve, postavio je sebi zadatak da objasni »ustaški pokret, njegovo frankovačko-klerofašističko poreklo, stvaranje Pavelićeve satelitske države, zatim kroz ustanak i revoluciju rušenje te fašističke tvorevine i na kraju poraz i kraj NDH i njene vojske koja je u službi fašističkog zločina ostala do kraja [...]« (5–6). Proširujući pojedina poglavlja svoje prve knjige dijelom povijesne literature i većim citatima već obradenih i poznatih izvora, veoma je povećao opseg prvobitnog teksta, objavljenog u prvoj knjizi, ali su i tom prilikom ostala ipak najvrednija njegova spomenuta, već objavljena, sjećanja na svibanjske dane rata 1945. godine.<sup>28</sup>

*Fikreta Jelić-Butić*

### HISTORIJA I DRUŠTVENE ZNANOSTI\*

Odnos historije i društvenih znanosti danas je glavni problem u evropskim i sjevernoameričkim historiografijama, a o njemu posebno mora voditi računa historiografija koja želi biti marksistička.<sup>1</sup>

Potreba suradnje društvenih i humanističkih znanosti već se dulje vrijeme osjeća i kod nas, ali se o tome vrlo malo govorilo.<sup>2</sup> Zbog toga treba pozdraviti inicijativu redakcije Trećeg programa Radio-Beograda da organizira zdravstveni skup o temi »Istorija i druge nauke« (tj. historija i društvene znanosti).<sup>3</sup>

Na simpoziju su izneseni mnogi problemi u vezi s odnosom historije (i pojedinih njenih sektora) s društvenim znanostima o kojima historičari do sada nisu raspravljali.

Danas se, uglavnom, već iskristaliziralo shvaćanje da se društvene znanosti dijele prema metodskom pristupu, a ne prema području istraživanja što beogradski skup nije potvrdio. Zbog toga ovaj simpozij nije mogao ispuniti jedan od svojih zadataka, tj. povući liniju razgraničenja između historije

<sup>28</sup> O Bastinoj knjizi usp. i kritički osvrt B. Petranovića, *Istorijski glasnik*, 1/1971, 147–153.

\* Istorija i druge nauke, Treći program, Radio-Beograd, Proleće 1971, 305–497.

<sup>1</sup> Tome pitanju posvećena je i sekcija metodologije historije na XIII međunarodnom kongresu historičara u Moskvi god. 1970. O tome vidi: *Mirjana Gross*, Neke teme suvremene historiografije u svetlu XIII međunarodnog kongresa povijesnih znanosti u Moskvi (16–23. kolovoza 1970), *Nastava povijesti*, 1, 1970/71, 46–51.

<sup>2</sup> God. 1964, na sastanku historičara što ga je organizirala Komisija za ideološki rad CK SKJ, govorilo se i o potrebi interdisciplinarnе suradnje kod nas. O tome vidi: *Mirjana Gross*, Problemi jugoslovenske istorijske nauke, *Jugoslovenski istorijski časopis*, 4, 1964, 93–95.

<sup>3</sup> Skup je održan u Beogradu od 22. do 24. III 1971, a u njegovu radu sudjelovala su 22 znanstvenika; 16 referata pročitanih na tome skupu (kao i prilog Rudija Supeka koji nije prisustvovao diskusiji) objavljeno je u časopisu Treći program, Radio-Beograd, Proleće 1971, 306–497.

i pojedinih društvenih znanosti. Gotovo svi autori naglasili su potrebu interdisciplinarnе suradnje i upozorili na neke koristi koje bi time ostvarile sve znanstvene discipline. Iz stavova pojedinih autora može se razabrati kako postoji rašireno mišljenje da u skoroj budućnosti »magistra vitae« treba samo snabdijevati podacima društvene znanosti, tj. postati njihova pomoćna disciplina.

Objavljene referate možemo svrstati u tri grupe: (1) na one koji daju opći pogled na problematiku odnosa historije i društvenih znanosti,<sup>4</sup> (2) na one koji upozoravaju na neke probleme odnosa historije i pojedinih društvenih znanosti,<sup>5</sup> (3) na one koji govore o odnosu pojedinih sektora unutar historije.<sup>6</sup>

Nastojanja organizatora da o odnosu historije i određene društvene znanosti daju svoja mišljenja jedan historičar i jedan predstavnik određene društvene znanosti ostvarena su samo u dva slučaja: u odnosu historije i geografije (Radovan Samardžić i Milorad Vasović), te historije i politologije (Branko Petranović i Vojislav Stanovčić).

Osnovni pregled problematike odnosa historije i društvenih znanosti dao je Sima Ćirković. Konstatirajući da taj problem, zanimljiv i za našu sredinu, postaje suvremena tema historiografije, upozorio je na oprečna mišljenja historičara u traženju odgovora na ta pitanja.

Iz kratka historijata odnosa historije i društvenih znanosti vidimo da je taj problem nazočan još u 18. st., ali su u građanskoj historiografiji tek osnivači »Annala« (M. Bloch i L. Febvre), težeći za proučavanjem svih društvenih područja u prošlosti, otvorili historijsku znanost »prema društvenim naukama«, tj. vodili su rat protiv stanja u kome su društvene znanosti bile potpuno odijeljene jedna od druge.<sup>7</sup> Ćirković ističe da je odnos historije i društvenih znanosti danas tema o kojoj se najviše raspravlja u SAD, ali smatra da se dobiva dojam da američka historiografija postavlja branu prema društvenim znanostima bojeći se da će je one preplaviti.

Odbacivši kao neopravdana nastojanja da se historija i sociologija spoje u jednu znanost, Ćirković očekuje da će ubuduće rasprave o odnosu historije i društvenih znanosti biti plodnije. Općih, cjelovitih radova o tom problemu zasada nema, ali postoji veći broj zbirki članaka od kojih autor neke navodi. Citirane bibliografske jedinice velika su pomoć svakom historičaru koji se zanima za odnos između historije i društvenih znanosti radi postignuća solidnijih i preciznijih rezultata u vlastitom istraživanju.

<sup>4</sup> Sima Ćirković, *Istorija i društvene nauke*, 306—319; Draga Vuksanović-Anić, *Istorija i društvene nauke*, 319—324.

<sup>5</sup> *Predrag Vranicki*, *Filozofija i historija*, 324—332 (Taj prilog veoma je zanimljiv, ali pripada području filozofije historije, a ne odnosi se na probleme historije kao znanosti. Samim tim izlazi iz okvira moje teme.); *Rudi Supek*, *Sociologija i historija*, 332—338; *Branko Petranović*, *Istorija i politička nauka*, 349—360; *Vojislav Stanovčić*, *Politikologija i istorija*, 360—387; *Ivan Maksimović*, *Istorija, istorijski metod i ekonomske nauke*, 387—402; *Smiljana Đurović*, *Istorija i ekonomske nauke*, 402—405; *Anđrej Mitrović*, *Istorijska nauka i psihologija*, 405—426; *Ranko Bugarski*, *Lingvistika i istorija*, 427—438; *Mitar Pešikan*, *Toponomastička etimologija i istorijska ubifikacija*, 439—443; *Špiro Kulišić*, *Istorija i etnologija*, 450—465; *Dragoslav Srejić*, *Arheologija i istorija*, 465—470; *Radovan Samardžić*, *Istorija i prirodna sredina*, 470—484; *Milorad Vasović*, *Istorija i geografija*, 484—497.

<sup>6</sup> *Jelena Danilović*, *Istorija i pravna istorija*, 338—348; *Sreten Petković*, *Istorija i istorija umetnosti*, 443—449.

<sup>7</sup> Treći program, n. dj., 312.

Ćirković smatra da se u društvenim znanostima javljaju nove struje, koje mogu korisno utjecati na proširenje predmeta historijskog istraživanja, i da se historičari još uvijek ne koriste sociologijom spoznaje, a to je »velika šansa dobijena iz dosadašnjih susreta istorije i sociologije«. <sup>8</sup>

Draga Vuksanović-Anić govori u svom prilogu o nekim specifičnostima odnosa historije i društvenih znanosti s posebnim obzirom na metoda pitanja. Članak je značajan zbog pristupa problematici i optimizma koji pobuđuje u čitatelja, što se za ostale priloge ne može reći. Autorica se, naime, ne zadovoljava samo tvrdnjom da kriza historijske znanosti postoji, već upozorava na mogućnost prevladavanja te krize.

Ona uočava da se mnoge nacionalne historiografije (dakako, i naša) danas kreću između dviju krajnosti, tj. tradicionalne metode političke historije i modernog sociologizma. D. V. Anić shvaća cilj i predmet historijske znanosti kao i Marc Bloch. <sup>9</sup> Iz teksta se dobiva dojam da autorica vidi mogućnost izlaza iz krize historijske znanosti u prihvaćanju smjera »analista« o čemu na kraju svoga priloga posebno govori. <sup>10</sup>

U izlaganju o znanstvenoj metodi D. V. Anić ipak ostaje u okviru tradicionalnih stupnjeva historijske metode (heuristika, kritička obrada, spoznaja), tj. ne bavi se mogućnošću njena proširenja, dakle problematikom koja je usko povezana sa sociološkim pristupom povijesnoj materiji. <sup>11</sup>

Autorica konstatira da i pored zajedničkog predmeta istraživanja historičara i znanstvenika društvenih znanosti, a to je »stvarnost čovečanstva, izražena u individualnim i društvenim manifestacijama«, ne mogu postojati jedinstvene metode istraživanja, već samo neki zajednički metodski postupci, budući da svaka znanost postiže svoje posebne rezultate vlastitim metodama. <sup>12</sup> Zato D. V. Anić zaključuje da se ne može postići integracija nauka o čovjeku.

U većini referata druge grupe nalazimo zajedničku os izlaganja koja bi u najgrubljim potezima izgledala ovako: Autor spomene bliskost predmeta proučavanja historije i dotične znanosti, a zatim slijedi kratak historijat te znanosti s glavnom temom odnosa historije i određene znanosti u prošlosti. Posebno su istaknuta metoda razmatranja i pokušaji da se utvrde linije razgraničenja između historije i određene društvene znanosti. U svakom referatu autori iznose mišljenja da kod nas ne postoji interdisciplinarna suradnja i ističu potrebu te suradnje. Na kraju, autori spominju koristi koje bi ta suradnja donijela pojedinim društvenim znanostima. Iz nekih referata proizlazi da bi

<sup>8</sup> Isto, 319.

<sup>9</sup> Isto, 319. Usp. *Mark Blok*, Odbrana istorije ili zanat istoričara, Treći program, Radio-Beograd, Proleće 1970, 329—460.

<sup>10</sup> Treći program, n. dj., 323—4.

<sup>11</sup> Draga Vuksanović-Anić često pogrešno upotrebljava riječ »metodologija« umjesto »metoda«, npr., »Istorijska metodologija kao postupak [...]« (319). Budući da te termine ponekad ne razlikuju ni drugi autori (na str. 350 B. Petranović kaže: »[...] politikolog jednako kao i istoričar može koristiti pravila istorijske metodologije prilikom proučavanja [...]«, primjer slučajno izabran), potrebno je o tome nešto reći. Metodologija je nauka o metodama naučnog istraživanja. Vidi: *Bratoljub Klaić*, Rječnik stranih riječi izraza i kratica, Zagreb 1958, 813. Znanstvena metoda obično se definira kao »skup raznih postupaka i procesa pomoću kojih se dolazi do naučnih saznanja i istina«. *Midhat Samić*, Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo 1972, 14. Usp. *Slavoljub Dubić*, Uvođenje u naučni rad, Sarajevo 1970, 77.

<sup>12</sup> Treći program, n. dj., 321.

u toj suradnji historija stavljala na raspolaganje samo podatke pomoću kojih bi društvene znanosti otkrivale i formulirale zakone.

Na skupu su se čula različita mišljenja o vrijednosti izvora. Ivan Maksimović izjavio je: »[...] ukoliko se udaljavamo u prošlost izvori su sve malobrojniji i nepouzdaniji [...]«. <sup>13</sup> Tu tvrdnju zaista je teško prihvatiti jer mnogi rezultati do kojih je znanost došla govore suprotno. <sup>14</sup> Čini se da lingvist Ranko Bugarski potcjenjuje izvore koji se ne temelje na jezičnoj komunikaciji. Kako drugačije protumačiti njegove riječi: »[...] jezik (je) življe svjedočanstvo o narodima nego što su to kosti, oružje i mogile«, jer »drugih (izvora osim jezičnih — Š. P.) nema i ne može da bude« <sup>15</sup>? Nasuprot tome, historičar umjetnosti Sreten Petković smatra da »nekad poznavanje određene epohe zavisi u potpunosti od svedočenja umetničkih ostvarenja. Izvesne kulture nisu za sobom ostavile nikakav pisani trag [...]«. <sup>16</sup>

Arheolog Dragoslav Srejić tvrdi da historičar, istražujući relativno blisku prošlost, radi s pisanim izvorima u kojima je izražen »subjektivizam«, a arheolog koji proučava »dovoljno vremenski daleke« izvore može »posmatrati van naših današnjih moralnih kategorija«. <sup>17</sup> Autor zaboravlja da je i arheolog dijete svoga vremena koji može pod utjecajem vladajućih normi i ideologija dati pogrešnu interpretaciju arheološkog materijala. Pozivajući se na Collingwooda, pravni historičar Jelena Danilović smatra da historičar treba istraživati prošlost »očima njenih savremenika«. <sup>18</sup> I. Maksimović uočava da je »ugao gledanja pisca dokumenata ograničen, egocentričan, deformisan sredinom«. <sup>19</sup>

Prema tome, suvremenik može spoznati samo dio svoga vremena, a još manji dio prenosi za potomstvo. Historičarevu rekonstruiranu prošlost određenog razdoblja suvremenik ne bi ni prepoznao!

Iz većine objavljenih referata s beogradskog skupa dobiva se dojam da historičar ne bi mogao otkriti komplekse uzročnosti ni objasniti strukture u razvoju što mogu samo znanstvenici određenih društvenih znanosti. Po njihovu mišljenju historičar se bavi isključivo neponovljivim činjenicama i prikuplja podatke koje može jedino »obožavati«.

<sup>13</sup> Isto, 390.

<sup>14</sup> Npr. znamo da su se vojske Ramzesa II i Muvatalija god. 1296. pr. n. e. sukobile kod Kadeša, a ne znamo gdje je kralj Tomislav (10. st.) pobijedio Bugare! Bez »deduktivnog zaključivanja« znamo kako je Tutankamon ubijen 1337. pr. n. e. — jer je to pokazala radiografska analiza faraonove lubanje, — ali se u opisu pogubljenja Ambroza Gupca 1573. historičari prilično razilaze. Možda je zaista Zamarovsky malo pretjerao svojom tvrdnjom da »smo o postanku prve hetitske države (oko 1800. pr. n. e. — Š. P.) bolje obaviješteni nego na primjer o Samovoj državi (7. st. — Š. P.)«, ali je suviše dokazivati koliko nam je staroegipatska mitologija bolje poznata nego slavenska, iako je od nje starija. Ali, upravo »nedostatak historijskog gradiva« stvara najveće poteškoće u proučavanju slavenskih božanstava. Vidi: *Vojtjeh Zamarovsky*, *Tajne carstva Hetita*, Zagreb 1965, 232; *Franjo Ledić*, *Mitologija Slavena I*, Zagreb 1919, 17.

<sup>15</sup> Treći program, n. dj., 427—8. Zacijelo, autor se nije zapitao: bi li samo pisani izvori mogli osvijetliti veličinu egipatske civilizacije? Ili, što bismo znali o prošlosti Etruščana samo na temelju nekoliko desetina prevedenih riječi, a bez nadgrobnih humaka, statua, fresaka i sl.? Pogotovu treba uzeti u obzir da suvremena sredstva komunikacije (film, televizija) postaju sve važniji izvori koji se približavaju vrijednosti pisanih izvora.

<sup>16</sup> Isto, 448.

<sup>17</sup> Isto, 466.

<sup>18</sup> Isto, 343.

<sup>19</sup> Isto, 397.

U više priloga autori tvrde da su neponovljive činjenice i događaji predmet istraživanja historičara. Sociolog Rudi Supek,<sup>20</sup> politolog Vojislav Stanovčić,<sup>21</sup> te I. Maksimović<sup>22</sup> zastupaju mišljenja koja se ne bi mogla prihvatiti. Svaki je povijesni događaj jedinstvo neponovljivosti i zakonitosti. Zato su historičari, već samim karakterom materijala koji istražuju, primorani da se bave uopćavanjima i zakonima u društvenom razvoju, iako većina njih to posebno ne ističe. Dakako, to vrijedi za historičare od formata, a ne za one koji ne stižu dalje od gole »faktografije«, tj. opisivanja činjenica u vremenskom nizu bez analize njihove međusobne povezanosti.

Čini se da i Branko Petranović smatra da se posao historičara sastoji samo u prikupljanju i osnovnoj obradi činjenica. On, naime, ističe da su politologu potrebne određene činjenice koje može i sam tražiti preuzimajući na taj način ulogu historičara (on »za trenutak postaje historičar«) da bi u kasnijoj fazi rada napustio »svaku vezu sa istorijom«. Dakle, u fazi interpretacije prikupljenog materijala prestaje politologova potreba da i dalje bude historičar. Drugim riječima, historičar ne bi interpretirao svoju materiju jer ono što obilježava historičara bila bi samo faza heuristike. Čitatelj dobiva dojam da se djelatnost historičara svodi na erudiciju, »antikvarstvo«. Petranović smatra da se historija »u izuzetnom slučaju tretira kao pomoćna nauka«, u ovom slučaju politologa.<sup>23</sup> Ako se, međutim, historija svodi samo na prikupljanje činjenica i njihovu suvislu naraciju, ona bi mogla biti samo pomoćna znanost, tj. dobavljač podataka za društvene znanosti. Prema tome, historičari »dobro poznaju gomilu činjenica, ali ih ne znaju osmišljavati«, a iz historijske dokumentacije izvlače tobože samo neponovljive događaje.<sup>24</sup>

S. Petković priznaje da je »istorija nešto više od hronološkog navođenja činjenica«, da historičar nastoji razumjeti i duh određene civilizacije,<sup>25</sup> dok Andrej Mitrović zaključuje da »istoričara interesuje ceo složeni tok istorije kroz milenije«. <sup>26</sup>

V. Stanovčić svodi odnos historije i političkih znanosti na pitanje kako te znanosti »i ukoliko mogu da koriste *podatke* (kurz. — Š. P.) koje pruža istorija«, a kako historijska znanost »može da koristi opšte koncepte i određene trendove i *zakone* (kurz. — Š. P.) koje formulišu i otkrivaju političke nauke?«<sup>27</sup> Očigledno je ovdje prisutna stara neokantovska podjela znanosti na nomotetske i idiografske koja se susreće ili naslućuje i u nekim drugim prilozima.<sup>28</sup>

<sup>20</sup> »U društvenim ili povijesnim znanostima imamo događaje koji se ne ponavljaju, koji su jedanputni [...]«, isto, 333.

<sup>21</sup> »[...] istorija ima zadatak da utvrdi činjenice i događaje u njihovim konkretnim, neponovljivim manifestacijama [...]«, isto, 382.

<sup>22</sup> »Svaki historijski događaj [...] u izvesnom smislu je jedinstven, individualan, nepovoljiv [...]«, isto, 389.

<sup>23</sup> Isto, 350.

<sup>24</sup> Isto, 336—7.

<sup>25</sup> Isto, 448.

<sup>26</sup> Isto, 409.

<sup>27</sup> Isto, 361.

<sup>28</sup> Isto, 320, 400, 466. Potkraj prošlog stoljeća njemački je filozof Windelband zajedno s Rickertom izvršio klasifikaciju znanosti na: 1. idiografske — koje ne mogu formulirati zakone već samo opisuju pojedinosti; 2. nomotetske — koje mogu formulirati zakone na nivou prirodnih znanosti. Ovaj predstavnik Badenske škole neokantovaca smjestio je historijsku znanost u prvu grupu. Takvo shvaćanje, protivno marksizmu, odbacio je već Max Weber.

Historijskim činjenicama »jedinственog značaja« I. Maksimović suprotstavlja sociološke činjenice »trajnog značaja«. <sup>29</sup> To mišljenje nadopunjuje R. Supek tvrdnjom da sociologija pokušava otkriti uzročnosti i objasniti vremenski slijed »razotkrivajući sile koje to vrijeme pokreću, povezivajući ih, videći njihovu dinamiku«. <sup>30</sup> Dobiva se dojam da sociolog osporava historičaru mogućnost uočavanja povijesnih pojava.

B. Petranović smatra da historičar ne može pratiti pojave u stvaranju što može — za razliku od sociologa — samo politolog. <sup>31</sup> Dopušta, ipak, da osim sociologa i politologa i historičar može objasniti neke pojave »istina na nešto specifičniji način«. <sup>32</sup> V. Stanovčić ističe da historijska znanost stavlja naglasak na genezu, a etnolog Špiro Kulišić zaključuje da je odnos geneza—struktura jedno od bitnih pitanja i za društvene znanosti i za filozofiju, izostavljajući pri tome historijsku znanost kojoj bi to, pogotovu u njenom marksističkom obliku, trebalo da bude glavna metodska tema.

Potrebno je naglasiti da je ideal historičarâ proučavati razvoj struktura u vremenu (sinhronija i dijahronija). Suprotno njima, znanstvenici društvenih znanosti, uglavnom, zaustavljaju vrijeme i istražuju samo sinhronički sustav. Zbog toga modeli društvenih znanosti (bez vremenske dimenzije) ne mogu, kao takvi, poslužiti za istraživanje povijesnog razvoja, ali su zato važan izvor inspiracija i razmišljanja za historičare.

Već je spomenuto da danas, uglavnom, prevladava mišljenje da se društvene znanosti dijele prema metodskom pristupu. Međutim, ni jedan znanstvenik s beogradskog simpozija, osim D. V. Anić, nije smatrao da su pri traženju linije razgraničenja između historije i društvenih znanosti najvažnije metode znanstvenog istraživanja, iako ih samo Petranović izričito odbija kao razgraničenje, smatrajući da se linija demarkacije nalazi »na pitanju individualnog predmeta proučavanja i sklonosti određenih istraživača«. <sup>33</sup> Na simpoziju je bilo pokušaja da se demarkaciona linija pronađe u cilju istraživanja (Stanovčić) i u vremenskoj dimenziji. Vrijeme, kao granicu podjele, odbacuju i Stanovčić i Petranović, ali je prihvaća Srejović. Stanovčić smatra da politologija nije izgradila posebne metode istraživanja već se koristi svim onim metodskim sredstvima kao i ostale društvene znanosti.

Neki od učesnika ovog skupa nisu uspjeli izbjeći kontradikcijama i nejasnim formulacijama. <sup>34</sup> Posebno treba naglasiti formulacije »čisti istoričar«, »čista istorija« i »čista istoriografija« koje su, po svemu sudeći, dio stručnog rječnika Jelene Danilović. <sup>35</sup> »Čisti historičar« danas je zastarjeli pojam koji se više ne bi smio upotrebljavati. Iako autorica ne objašnjava što razumijeva pod

<sup>29</sup> Isto, 399.

<sup>30</sup> Isto, 336.

<sup>31</sup> »Za razliku od politikologa istoričaru je uskraćeno da prati pojave i u stvaranju.«, isto, 349.

<sup>32</sup> Isto, 356.

<sup>33</sup> Isto, 356.

<sup>34</sup> Npr. poznatu Rankeovu parolu: »Wic es eigentlich gewesen?« Stanovčić pogrešno prevodi sa: »šta se stvarno dogodilo?« (372), a u daljnjem tekstu čitamo da je Rankeov postulat: »ono što je bilo« (377).

<sup>35</sup> U tekstu od 10 stranica autorica je spomenute formulacije navela ukupno 13 puta, pa je tiskarska pogreška isključena. S. Cirković također je upotrijebio termin »čisti istoričari«, isto, 310.

»čistim istoričarom«, iz njena rada se vidi da misli na historičara koji svoja istraživanja ograničava samo na političku povijest. Ako, međutim, kažemo za političkog historičara da je »čisti«, onda bismo u skladu s tim morali reći da je, npr., historičar umjetnosti — »nečisti«. <sup>36</sup> Historija je samo jedna, a obuhvaća sva društvena područja u skladu s povijesnom stvarnosti. Svaki sektor historije mora naći svoje mjesto u znanstvenim istraživanjima unutar cjeline historijske znanosti. Pri tom se ne bi smjela poistovjetiti historija, kao takva, s političkom historijom samo zato što bi to proizlazilo iz tradicionalnog značaja historije. Sociološki pristup morao bi nadvladati takva gledišta.

Na kraju valja zaključiti: Znanstveni skup u Beogradu postavio je na dnevni red pitanje potrebe proučavanja što šireg područja društva u prošlosti, a dotakao se pitanja razgraničenja između historije i društvenih znanosti. Historičar je dobio potvrdu svojih strahovanja da će, ako sam ne modernizira svoju disciplinu, postati dobavljač podataka za društvene znanosti.

U skladu sa stupnjem i stanjem jugoslavenske historiografije ovaj skup nije mogao jasno definirati osnovne probleme odnosa historije i društvenih znanosti. Možda su autori suviše jednostrano zaokupljeni svojom vlastitom disciplinom zbog čega su glavnu temu (odnos te discipline prema historiji) donekle zapostavili, ili izbjegli, ili su spominjali tu problematiku samo u prošlosti. U svakom slučaju, u našim uvjetima ovaj znanstveni skup ima pionirsko značenje. Stoga se možemo nadati da će sve veći broj historičara izaći iz svoje »kule od slonove kosti«, isključiva sređivanja i prepričavanja ispisa iz arhiva, i obratiti punu pažnju daljnjem razvoju svoje discipline kao društvene znanosti, a s time u vezi i unapređenju postupaka i rezultata vlastitog istraživanja.

Štefanija Popović

## HISTORIOGRAFIJA I NJENE METODE\*

U središtu rasprave Simpozija koji je održan 10, 11. i 12. ožujka 1970. godine u organizaciji III programa Radio-Beograda bila je historiografija i njene metode.<sup>1</sup>

<sup>36</sup> Ne mogu se složiti s naslovima članaka *J. Danilović*, Istorija i pravna istorija, te *S. Petkovića*, Istorija i istorija umjetnosti. Iz tih naslova proizlazi da pravna historija i historija umjetnosti nisu dio historije, tj. da su isključivo sektor pravne znanosti ili znanosti o umjetnosti.

\* Treći program, Radio-Beograd, Proleće 1970, Beograd 1970, 204—277.

<sup>1</sup> Prvog dana raspravljalo se o stanju u jugoslavenskoj historiografiji. Drugoga i trećeg dana pročitano je devet referata: Nada Klaić: »O kritici izvora kao naučnoj disciplini«, Branislav Đurđev: »Istorizam i evolucionizam u istoriji«, Dančo Zografski: »Neke karakteristike, problemi i tendencije istoriografije u Jugoslaviji«, Čedomir Popov: »Dve teorije monade u savremenoj evropskoj istoriografiji«, Branko Petranović: »Savremena istorija i njeni problemi«, Andrej Mitrović: »Istoriografija kao nauka«, Radovan Samarđžić: »Kritički osvrt na istoriografiju našeg naroda za vreme otomanske vladavine«, i Smiljana Đurović: »Mogućnosti jugoslovenske istoriografije u rešavanju periodizacije istorije socijalističke revolucije u Jugoslaviji u uslovima savremenih istoriografskih saznanja i tendencija«. Treba napomenuti da među tiskanim referatima s ovog simpozija nema referata Đurđeva, Nedeljkovića, Zografskog i Smiljane Đurović.